

**ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ
И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ УМЕНИЙ
ШКОЛЬНИКОВ И СТУДЕНТОВ**

ФОРМУВАННЯ УЧБОВИХ УМІНЬ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема формування учбових умінь у школярів є предметом теоретичних і експериментальних досліджень, яка обґрунтовується і аналізується в роботах педагогів та психологів.

Специфікою формування учбових умінь в навчальному процесі у молодших школярів в умовах шкільної системи навчання є те, що структурні компоненти учбових умінь формуються на різних якісних рівнях, без достатнього зв'язку між ними, що виявляється в випереджаючому формуванні інтелектуальних компонентів умінь і відставанні художнього і практичного. Разом з тим, саме рівень сформованості практичного компонента визначає не тільки якість результату діяльності, а і впливає на змістовність інтелектуальних компонентів та на формування контрольно оцінювальних та художніх компонентів умінь.

Психологією і педагогікою встановлено, що є тільки один шлях здобуття знань - це розумова і фізична діяльність самих учнів, якою керує педагог. Від того, як вона організована і якими засобами здійснюється, залежить обсяг знань, умінь, навичок, яких набувають учні в процесі цієї діяльності /Г.С.Костюк/.

Молодий шкільний вік є періодом найбільш інтенсивного формування учбової діяльності. В цьому віці вона виступає як головний і домінуючий вид діяльності - саме в руслі і в рамках цієї діяльності у дитини складаються основні якості особливості і основні психічні процеси, характерні для даного віку.

Один з вельмих спеціалістів з проблем формування учбової діяльності у молодших школярів - В.В.Давидов підкреслював, що "учбова діяльність реалізується за рахунок виконання школярами відповідних дій. Згідно з загальною закономірністю інтеріоризації

первісною формою учбових дій є їх розгорнуте виконання на зовнішньо поданих об'єктах." /1,149/.

Аналіз психологічних досліджень дає підстави вважати, що вивчення учбової діяльності, як складного системного утворення в психологічних дослідженнях ведеться в різних напрямках: в дослідженнях показано, що учбова діяльність не активність школярів по засвоєнню нових знань і оволодінню їх добуттям, в сформованому вигляді учбова діяльність являє собою єдність трьох компонентів - розуміння учбової задачі, виконання активних учбових дій, а також дії самоконтролю і самооцінки учнів.

Одне з найважливіших завдань шкільного навчання полягає у формуванні в учнів уміння вчитися. Основною його передумовою є самостійність творчої активності учнів в процесі навчання. Поряд з засвоєнням знань, умінь та навичок учень в процесі шкільного навчання повинен навчатися мислити, самостійно поповнювати знання, оновлювати їх, свідомо і творчо використовувати набутий багаж знань для розв'язання практичних завдань.

В психології та дидактиці розрізняють прийоми учбової діяльності і прийоми розумової діяльності. "Як правило, в навчальній діяльності учня за прийомами навчальної роботи заховані прийоми розумової діяльності" - підкреслює О.М.Кабанова-Меллер /2,2/. Тому, одним із чи не найвагоміших серед факторів, які впливають на формування вміння навчатися є увага вчителя до розвитку розумових здібностей школярів, їх пізнавальних потреб, сформованості учбових умінь: аналізувати, спостерігати, порівнювати, виділяти головне, узагальнювати, встановлювати різного роду зв'язки та відношення, ставити пізнавальні запитання, доводити і т.ін.

Оскільки в основі учбових умінь лежать прийоми розумової діяльності, які складаються з певних розумових дій, то основна робота вчителя початкових класів полягає в тому, щоб донести до ди-

тини, яку розумову дію повинна виконати дитина під час вирішення тієї чи іншої учбової задачі. Дуже важливо, щоб дії за допомогою яких учень виконує певну діяльність перетворилися б в уміння і виконувати, стали б досягненням самого учня, тобто привели до зміни розвитку суб'єкту діяльності.

Процес формування умінь є складним психолого-педагогічним процесом, що сприяє формуванню у школярів позитивних особистісних якостей, організації навчальної діяльності в цілому. На основі психологічного аналізу теоретичних та експериментальних досліджень з проблем дій, умінь і навиків, а також аналізу програм з образотворчого мистецтва і трудового навчання, в нашій роботі предметом спеціального вивчення вибрана проблема формування учбових умінь у молодших школярів в процесі інтеграції.

Аналіз програм з трудового навчання і образотворчого мистецтва показав, що уміння пов'язані з конкретним видом практичної роботи, тобто вони мають скоріше характер спеціальних, окремих, які потребують і спеціальних умов для їх формування. Можливо, що в такій теоретичній невизначеності, в такому роз'єднанні і знаходиться одна з суттєвих причин того, що вчителю складно виробити загальну методику формування умінь. На уроках учні виготовляють /малюють/ щось окреме, а дії за допомогою яких досягається результат, не узагальнюються в визначений, більш систематичний, загальний для різних розділів програми вид умінь.

Саме тому, на основі логіко-психологічного аналізу досліджень і програм ми виділили і визначили певні групи компонентів учбових умінь, які необхідно сформувати в учнів в процесі інтегрованого навчання /трудове навчання і образотворче мистецтво/.

Допільним було б виділити такі компоненти: інтелектуальний, практичний, художній, контролюючо-оцінювальний.

До інтелектуальних - відносяться такі уміння, які забезпечу-

ють учням розуміння навчальних завдань, їх умови і вимоги: пошук раціональних шляхів вирішення задачі, прояв самостійності, ініціативи і творчості на різних етапах виготовлення виробу. Конкретно інтелектуальні уміння - це 1/ уміння аналізувати зразок, читати схеми, креслення; уміння узгоджувати зображення предметів, являючись із змістом і добиватися виразності в сюжетних творчих композиціях; 2/ уміння аналізувати умову задачі, виділяти всі її дані і вимоги до неї; 3/ уміння планувати свою роботу, передбачати послідовність етапів; 4/ уміння змінити зразок, внести елементи власного задуму, виявити самостійність, вигадку, фантазію в процесі виготовлення виробу.

Практичні - це уміння, які забезпечують визначення порядку і здійснення практичних дій. До них відносяться уміння виконувати розмітку /по-кресленню шляхом зчинання за відповідними розмірами на око/; уміння визначити порядок утворення найпростіших візерунків і орнаментів; порядок розміщення фарб на палітрі; вибір основних кольорів та їх відтінків. Під час роботи олівцями вживати ліній і тон, тримати олівець плоском, заповнювати малюнок кольором, не залишаючи пропусків між зображенням і фоном; передавати просторові відношення в малюнках розміщення близьких об'єктів ближніми, дальніх - вище, із загороджуванням об'єктів дальніх ближніми; уміння зібрати деталі в вузли, а частини в цілісні конструкції, а також розібрати їх і укласти деталі на місце.

До художніх - відносяться уміння, пов'язані зі ступенем охайності виготовлення і оформлення виробів; уміння виділяти та використовувати естетичні ознаки матеріалу, його кольору, форми, розміру; уміння в своїй роботі скористуватися досвідом естетичних оцінок, які формуються у учнів в різних життєвих ситуаціях /спостереження, екскурсії, на уроках образотворчого мистецтва і тру-

дового навчання і т.ін./.. Ці уміння мають самостійний характер і разом з тим вони тісно пов'язані з попередніми видами умінь, залежить від їх досконалості.

До контрольно-оцінювальних - відносяться уміння співвідносити свою роботу з зразком, схемою, як в процесі виготовлення, так і при зв'язуванні готового виробу; уміння перевіряти виріб в дії; уміння здійснювати контроль за своїми діями під час роботи; уміння відповідно оцінювати свою роботу і роботу товаришів, аналізувати готовий виріб.

Дана класифікація допомагає конкретно і чітко уявити собі, як повний об'єм, так і специфіку тих умінь, якими повинні оволодіти учні в процесі навчання. Але класифікації, як способу упорядкування матеріалу властива і певна умовність. Умовність є в даному випадку, так деякі уміння можна розглядати, наприклад, як інтелектуальні так і художні. Все це свідчить про цілісність учебного процесу, тісний взаємозв'язок усіх його складових частин. Таким чином, формування учебных умінь можна розглядати як одне із найважливіших завдань початкового навчання. В цьому плані психологічно орієнтований процес формування учебных дій, завдяки акцентованому в них практичному компоненту, можна розглядати як ефективний спосіб підготовки до учебної діяльності молодших школярів.

В зв'язку з дослідженнями Л.С.Виготського, Д.В.Ельконіна це відповідно психологічному принципу інтеріорізації - екстеріорізації як основній умові формування вищих психічних функцій розумових дій, включаючи і учебні дії.

ЛІТЕРАТУРА:

І. Давидов В.В. Проблеми розвиваючого обучения. - М.: Педагогика, 1986. - 240 с.

2. Кабанова-Миллер Е.И. Формирование приемов умственной деятельности и умственное развитие учащихся. - М.: Просвещение, 1968. - 208 с.

3. Костюк Г.С. Начально-педагогический процесс і психологічний розвиток особистості / Під ред. Л.М.Прокопенко. - : Рад.школа, 1989. - 608 с./